«...Щоб не попасти в духовну неволю...»

Українська демонстрація у м. Вінниці. Літо 1917 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. Обл. 2-44034

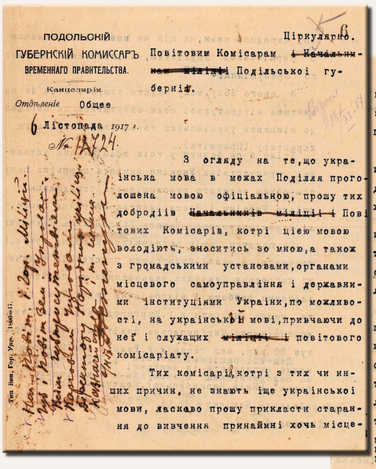

ПОДОЛЬСКІЙ ГУБЕРНСКІЙ КОМИССАРЪ ВРЕМЕННАГО ПРАВИТЕЛЬСТВА.
Канцелярія.
Общее Отдѣленіе
6 Листопада 1917 г.
№ 11424.

Циркуляръ 6.
Повітовим Комісарам ~~і Начальникам міліції~~ Подільської губерніі.

З огляду на те, що українська мова в межах Поділля проголошена мовою офіціяльною, прошу тих добродіїв ~~Начальників міліції і~~ Повітових Комісарів, котрі цією мовою володіють, зноситись зо мною, а також з громадськими установами, органами місцевого самоуправління і державними інституціями України, по можливості, на українській мові, привчаючи до неї і служащих ~~міліції і~~ повітового комісаріату.

Тих комісарів, котрі з тих чи инших причин, не знають іще української мови, ласкаво прошу прикласти старання до вивчення принаймні хочь місцевої народної мови, на цій же мові вести балачки з українською людністю, в інтересах взаємного зрозуміння.

З свого боку, можу радити тим, хто хтів би навчитися літературної мови звертатися за порадами до місцевих українських товариств просвітнього характеру (Просвіта)..

Хтіло б ся бачити у всіх офіціяльних установах присутствіях України замість царських портретів образ великого революціонера, страдальця і співця України і Всеславянства, оборонця землі, волі і долі народньої-Тараса Григоровича Шевченка.

На потрети царів затрачалися народні кошти. Я пропоную, по зносі, прикрашати присутствія величними патретами Шевченка, мальованими на полотні олійними фарбами у відповідних рамах. Такі потрети можна виписати з г. Миргорода від Д-ік Самойловича (адрес Миргородська повітова міліція) Коштує 30 кар. без пересилки. Розмір 16х12 вершків
Дешевші папірові патрети (у пять фарб) можна виписувати із книгарні "Час" /Київ, Велико Володимирська вулиця, або-к "Українська Книгарня" (Київ, Безаковська). Коштують 1р. 50к.

Губерніяльний Комісар
Діловод

Про вживання і вивчення української мови в установах, заміну царських портретів образом Т. Шевченка. З обіжника Подільського губернського комісара повітовим комісарам. 6 листопада 1917 р.
ЦДАВО України. Ф. 628. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 6, 6зв.

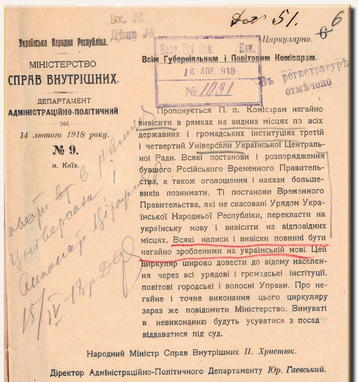

Українська Народня Республіка.
МІНІСТЕРСТВО СПРАВ ВНУТРІШНИХ.
ДЕПАРТАМЕНТ АДМІНІСТРАЦІЙНО-ПОЛІТИЧНИЙ
14 лютого 1918 року.
№ 9.
м. Київ.

Циркулярно.
Всім Губернільним і Повітовим Комісарам.

Пропонується П. п. Комісарам негайно вивісити в рямках на видних місцях по всіх державних і громадських інституціях третій і четвертий Універсали Української Центральної Ради. Всякі постанови і розпорядження бувшого Російського Временного Правительства, а також оголошення і накази большевиків познимати. Ті постанови Временного Правительства, які не скасовані Урядом Української Народньої Республіки, перекласти на українську мову і вивісити на відповідних місцях. Всякі написи і вивіски повинні бути негайно зроблениями на українській мові. Цей циркуляр широко довести до відому населення через всі урядові і громадські інституції, повітові городські і волосні Управи. Про негайне і точне виконання цього циркуляру зараз же повідомити Міністерство. Винуваті в невиконанню будуть усуватися з посад віддаватися під суд.

Народний Міністр Справ Внутрішніх П. Христюк.

Директор Адміністраційно-Політичного Департаменту Юр. Гаєвський.

За Діловода Клюмський.

Київ. друк. Р. К. Зубенського.

Про вивішування 3-го і 4-го Універсалів УЦР в усіх державних і громадських установах та перекладання всіх написів і вивісок українською мовою. З обіжника Міністерства внутрішніх справ УНР всім губернським і повітовим комісарам. 14 лютого 1918 р.
ЦДАВО України. Ф. 1412. Оп. 1. Спр. 167. Арк. 6

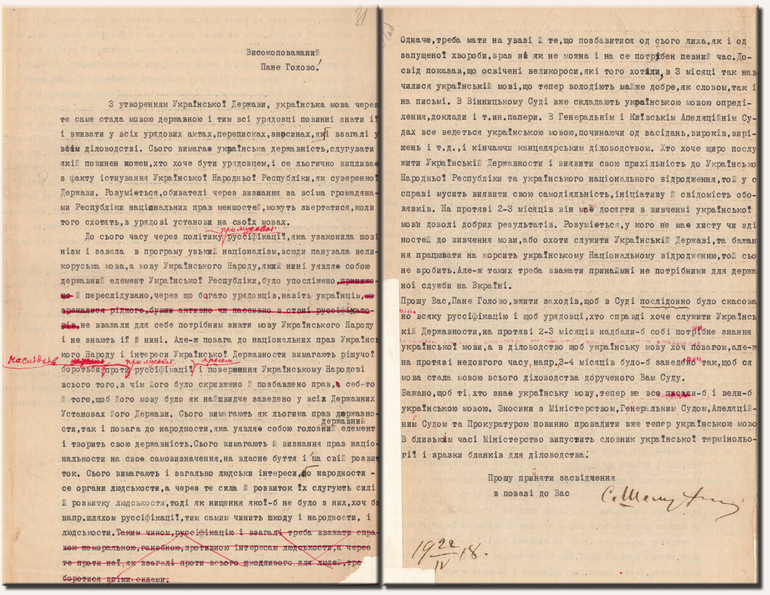

Високоповажний
Пане Голово!

З утворенням Української Держави, українська мова через те саме стала мовою державною і тим всі урядовці повинні знати її і вживати у всіх урядових актах, переписках, виписках, які вказані у всім діловодстві. Свого вимагає українська державність, служувати їй повинен кожен, хто хоче бути урядовцем, і се лютично вилилося з факту існування Української Народньої Республіки, як суверенної Держави. Розуміється, обивателі через визнання за всіма громадянами Республіки національних прав меншостей, можуть вперетність, коли того схотять, в урядові установи на своїх мовах.

До свого часу через політику русифікації, яка узаконила шовінізм і завела в програму увсіх націоналізм, всюди панувала великоруська мова, а мову Українського Народу, яка нині уладе собою державний елемент Української Республіки, було упосліжено, приниження і переслідувано, через по багато урядовців, навіть українців, що вважалися рідкого, були активно чи пасивно в справі русифікації. Це вказали для свого потрібним знати мову Українського Народу і не знають її й нині. Але-в позаги до національних прав Українського Народу і інтереси Української Державности вимагають рішучої боротьби проти русифікації і повернення Українському Народові всього того, в чім його було скривлено і позбавлено прав, а себ-то і того, щоб його мову було як найшвидче заведено у всіх Державних Установах його Держави. Свого вимагають як льотика права державности, так і позаги до народности, яка уладе собою головний елемент і творить свою державність. Свого вимагають в визнання прав національности на своє самоозначення, на вдасне бутя і на свій розвиток. Свого вимагають і загально людські інтереси, що народности - се органи людськости, а через те сила й розвиток їх слугують силі й розвитку людськости, тоді як нищення якої-б не було в них, хоч би напр. шляхом русифікації, так самим чинить шкоду і народности, і людськости. Тим чином, русифікацію і взагалі треба взвати справою шкідливою, ракобною, противною інтересам людськости, а через те проти неї, як взагалі проти всього подібного як лицемірне боротися треба енергії.

Одначе, треба мати на увазі й те, що позбавитися од сього лиха, як і од залуженої хвороби, зразу не як не можна і на се потрібен певний час. Досвід показав, що освічені великороси, які того хотіли, в 3 місяці так навчилися української мові, що тепер володіють майже добре, як словом, так і на письмі. В Вінницькому Суді вже складають українською мовою опреділення, доклади і т.ин. папери. З Генеральним і Київським Апеляційним Судами все ведеться українською мовою, починаючи од засідань, вироків, вирішень і т.д., і кінчаючи канцелярським діловодством. Хто хоче щиро послужити Українській Державности і виявити свою прихильність до Української Народньої Республіки та українського національного відродження, то у справі мусить виявити свою самодіяльність, ініціативу й свідомість обовязків. На протязі 2-3 місяців він має досягти в вивченні української мови доволі добрих результатів. Розуміється, у кого не має хисту чи здібностей до вивчення мови, або охоти служити Українській Державі, та бажання працювати на користь українському Національному відродженню, то сю не зробить. Але-в таких треба взвати принаймні не потрібним для державної служби на Україні.

Прошу Вас, Пане Голово, вжити заходів, щоб в Суді поспішно було скасовано всяку русифікацію і щоб урядовці, хто справді хоче служити Українській Державности, на протязі 2-3 місяців надбали-б собі потрібне знання української мови, а в діловодстві щоб українську мову хоч позаги, але-в на протязі недовгого часу, напр. 3-4 місяців було-б заведено так, щоб ся мова стала мовою всього діловодства дорученого Вам Суду.

Бажано, щоб ті, хто знає українську мову, тепер не все писали-б і великоукраїнською мовою. Зносини з Міністерством, Генеральним Судом, Апеляційним Судом та Прокуратурою повинно провадити вже тепер українською мовою. В близькім часі Міністерство випустить словник української термінольогії і зразки бланків для діловодства.

Прошу прийняти засвідчення
в повазі до Вас

19 22 IV 18.

Лист Міністра судових справ Української Народної Республіки С. Шелухіна про необхідність запровадження української мови у судовинстві та в державних установах. 22 квітня 1918 р.
ЦДАВО України. Ф. 1064. Оп. 2. Спр. 5. Арк. 31, 31зв.

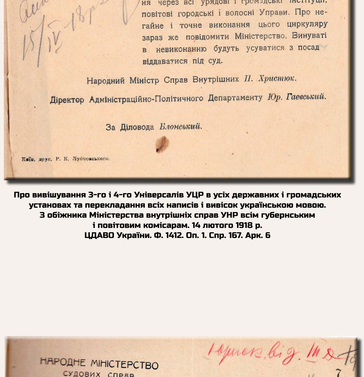

НАРОДНЕ МІНІСТЕРСТВО СУДОВИХ СПРАВ
Старший Прокурор Генерального суду
Серпня 22 1918 р.
м. Київ.

До Пана Міністра Юстиції.

Статти 3 "Основних Государственных Законов" від 1906 року вживалася російську мову загальнодержавною й обовязковою в армії, фльоті й всіх державних і суспільних установах, накладаючи таким чином на кожну державну інституцію й приватну особу, які звертаються до державних інституцій, обовязок вживати виключно визначену мову.

Оказуваним цього закону в Українській Державі вільнено інституції й громадян її від цього обмежувати, а відсутність відповідного закону Української Держави віси то надає їм право вживати в зносинах з державними інституціями ті мови, які хто вживати бажає.

На практиці така відсутність закону про державну мову виявляється в тому, що частина державних інституцій й приватних осіб продовжує вживати в зносинах з Державними інституціями, з так званої і з Генеральним Судом, мову російську.

Не торкаючися прав приватних осіб на вживання російської мови в зносинах їх з Державними інституціями, Генеральний Суд в Загальних Зборах 20-го цього серпня, з приводу малого щоденно надходячих до нього паперів на російській мові від ріжних судових установ, звернув увагу на бажаність видання нового закону про обовязковість вживання української мови в зносинах між Українськими Державними інституціями.

Представляючи це на Ваше розпорядження, докладу, що до порученого питання стосувалися слідуючи обіжники й накази:
1/ циркулярний лист Міністра Справ Судових від 25 квітня 1918 року під № 237.
2/ наказ Міністра Шляхів від 1 квітня 1918 року № 49/9 /Вісник Ради Нар. Мін. № 21/
3/ наказ Міністра Пошт і Телеграфів 30 березня 1918 року № 36/ Вісник Ради Нар. Мін. № 22/
4/ наказ Міністра Харчових Справ 25-го березня 1918 року № 20 /теж/
5/ наказ Управляючого Міністерством Справ Харчових від 25 березня 1918 року № 22 /теж/
6/ наказ Військового Міністра від 13 квітня 1918 року № 47 /Вісник Ради Нар. Мін. № 29/
7/ наказ Міністра Шляхів від 17 травня 1918 року № 116 /Державний Вісник № 5/
8/ наказ Міністра Пошт і Телеграфів від 24 квітня 1918 року № 67 /Державний Вісник № 8/
9/ наказ Міністра Шляхів від 29 травня 1918 року № 26 /Державний Вісник № 26/.

Т.в.об. Старшого Прокуратора Генерального Суду

Помічник Писаря Прокуратори

Лист Старшого прокурора Генерального суду Міністру юстиції Української Держави про необхідність прийняття закону про українську мову. 22 серпня 1918 р.
ЦДАВО України. Ф. 2207. Оп. 1. Спр. 1611. Арк. 7, 7зв.

Головнокомандувач армії Української Народної Республіки С. Петлюра (з букетом) приймає рапорт почесної сотні Спільної юнацької школи. Праворуч – міністр освіти І. Огієнко.
м. Кам'янець-Подільський, 1920 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 2-154176

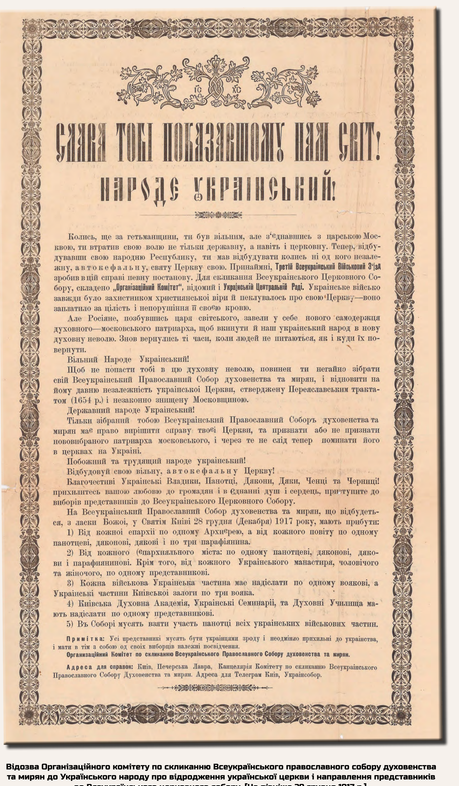

СЛАВА ТОБІ ПОКАЗАВШОМУ НАМ СВІТ:
НАРОДЕ УКРАЇНСЬКИЙ:

Колись, ще за гетьманщини, ти був вільним, але з'єднавшись з царською Москвою, ти втратив свою волю не тільки державну, а навіть і церковну. Тепер, відбудувавши свою народню Республіку, ти мав відбудувати колись ні од кого незалежну, автокефальну, святу Церкву свою. Принаймні, Третій Всеукраїнський Вільний Уряд зробив в цій справі певну постанову. Для скликання Всеукраїнського Церковного Собору, складено "Організаційний Комітет", відомий і Українській Центральній Раді. Українське військо завжди було захистником християнської віри й пильнувало про свою Церкву;—воно завдавало за цілість і непорушність її своєю кровю.

Але Росіяне, позбувшись царя світського, заволи у себе нового самодержця духовного—московського патріярха, щоб вишути й наш український народ в нову духовну неволю. Зноя вернулись ті часи, коли людей не питаються, як і куди їх повертуть.

Вільний Народе Український!

Щоб не попасти тобі в цю духовну неволю, повинен ти негайно вібрати свій Всеукраїнський Православний Собор духовенства та мирян, і відкинути на нову данню незалежність української Церкви, ствердженну Переяславським трактатом (1654 р.) і незаконно знищену Московщиною.

Державний народе Український!

Тільки зібраний тобою Всеукраїнський Православний Соборъ духовенства та мирян має право вирішити справу твоєї Церкви, та признати або не признати новообраного патріярха московського, і через те не слід тепер покинати його в церквах на Україні.

Побожний та трудящий народе український!

Відбудовуй свою вільну, автокефальну Церкву!

Благочестиві Українські Владики, Панотці, Диякони, Дяки, Чтеці та Чернці! прихилятеся вашою любовю до трождан і з єднаної душі і сердець, притягнете до виборів представників до Всеукраїнського Собору.

На Всеукраїнський Православний Собор духовенства та мирян, що відбудеться, з ласки Божої, у Святій Київі 28 грудня (Декабря) 1917 року, мають прибути:

1) Від кожної епархії по одному Архиєреєв, а від кожного повіту по одному панотцеві, дяконові, дяконі і по три парафіянина.

2) Від кожного (єпархіяльного міста: по одному панотцеві, дяконові, дяконі і парафіянинові. Крім того, від кожного Українського монастиря, чоловічого та жіночого, по одному представникові.

3) Кожна військова Українська частина має надіслати по одному воякові, а Українські частини Київської залоги по три вояка.

4) Київська Духовна Академія, Українські Семинарії, та Духовні Училища мають надіслати по одному представникові.

5) Від Соборів мусять взяти участь панотці всіх українських військових частин.

Примітка: Усі представники мусять бути українцями зроду і вподовжно прихильні до українства, і мати з тім з собою ці свої виборчі надалні посвідчення.

Організаційний Комітет по скликанню Всеукраїнського Православного Собору духовенства та мирян.

Адреса для справок: Київ, Печерська Лавра, Канцелярія Комітету по скликанню Всеукраїнського Православного Собору Духовенства та мирян. Адреса для Телеграм Київ, Українсобор.

Відозва Організаційного комітету по скликанню Всеукраїнського православного собору духовенства та мирян до Українського народу про відродження української церкви і направлення представників до Всеукраїнського церковного собору. [Не пізніше 29 грудня 1917 р.].
ЦДАВО України. Ф. 4592. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 18

Брошури з церковної тематики, підготовлені до друку І. Огієнком. 1921 р.
ЦДАВО України. Ф. 1871. Оп. 2. Спр. 7. Арк. 1;
Ф. 1092. Оп. 2. Спр. 727. Арк. 75, 88, 122, 331